

ביאליק לזינו

קכא

[סוף אפריל 1904. סוף אייר תרס"ד].

סופר חביב ה' ברנר,

ספורך האחרון טוב בעיני, והוא הולך ונדפס עתה בחוברת ד'2. את השם „מן הווית“ את האקדשה לציטלין³ ואת האות „א“ שבראש — מחקתי. „מן הווית“ — מפני שכבר נדפסה בשם כזה שורת ציורים קטנים מאת ש. בן-ציון ב„הדור“ שנה ראשונה, ולא נאה לך להשתמש בשם של אחרים; „את האקדשה“ — מפני שכל אקדשה יש בה שמץ ענין פרטי ולא נאה ל„השלח“, ואת האות „א“ שבראש — גורה שמא יחרב בינתיים העולם ולא תכתוב ב' ומיחזי „השלח“ כמשקר. הציור קרוי איפא עכשיו בשם נושא — „הירושלמי“, שלח אלי דבר בשביל „הלוח“⁴.

הקבלת כל מה שבקשת מאת אחיאסף?

בחבה גדולה

ח. ג. ביאליק

קמו

ורשה [1904] VIII/12¹ [י"ד אלול תרס"ד].

חביבי ברנר,

הרבה הרפתקאות עברו עלי בימים האלה ומי יודע את תולדותיהם העתידות לבוא עוד. נשתוממתי לשמוע מפי כתבך כי עדיין לא נשלח אליך עד היום שכרך. הגידו לי מבית אחיאסף כי באלה הימים ישלחו אליך את כל המגיע אליך. שפוט נא את ח' אחיאסף לכף זכות. היא אינה מקפחת שכר שום סופר, אבל עניה היא לפי שעה ודרושה לה הרחבת זמן.

בעסקי בעריכת ספורך נוכחתי כי אמנם המהירות גורמת למעשי ידיך הפסד גדול. הרבה הרבה חסרונות שיש להם תקנה מצאתי שם. אריכות, גבוב חומר, חסרון סדר בהרצאה, דברים שאינם צריכים לגופם, פזיזות ובהילות בהרצאה ובסגנון, כזה שהוא רוצה לספר הכל בבת אחת ובנשימה אחת, מין קוצר רוח. אלו הם החסרונות שמצאתי שם. שכלל, אחי, את כשרונך, ואל תבהל ברוחך.

ומה שלומך? כתוב, כתוב יקירי, אל תשים לב למיעוט

מכתבי, כתוב.

אוהבך בתמים ח. ג. ביאליק

2 זינר אביאליק

37. לת. נ. ביאליק

כ"ח טרן [1904], איידקונג, על גבול פרוסיה.

אישי ומשוררי!

באלה שלושת הירחים שעברו מיום כתיב אליך מכתבי האחרון כבר לא אחת ולא שתיים אמרתי: נגורתי! אך הנה אני כותב אליך. וזה לך האות, כי עוד אוסיף לעבוד את „השלוח“, ופה אני מביע תודתי בעד מאה הכסף שנשלח בשבילי בעתו להצילי ולסדודת-נפשי, וחקותי חזקה, כי יהיה אלוהים עמדי לעבוד את אדמת ספרותנו המקורית באותו המקצוע שאתה עורכנו.²

במכתבי הקצר האחרון הבטחתי בשביל „השלוח“ את סיפורי „גלות“, שכבר היה בכתובים, אך יקום נא הלל צייטלין ויעיד שזה ועוד כתבים הרבה („לא כלום“, ציור, „מכתבי נכת רוח“, עוד מכתבי נכת-רוח“, ציורים מחיי אנשי הצבא, הומר רב לרומן מחיי האינטליגנציה העברית בשם „האחרונים“)³ — כל זה אבד עולמית, הודות לאסון אשר קרני, ולא עוד אלא שאף שמונת הפרקים מהרומן הנ"ל שכתבתי מחדש בהיותי נחבא בעיירה אחת⁴ ברוסיה (א. נ. גנסין ידידי קראם בהיותו אתי שם) ואשר לקחתי אתי לדרך — גם הם אינם אתי עתה. דרכי היתה קשה ומלאה התחמים וממוות ממש ניצלתי במקרה. רציתי לנסוע לניר-יורק, אך אין כסף בידי. אמרתי לנסוע לבאָרן אשר בשווייץ — ואין מניחים פה לנסוע להחם מכאן. מוכרח אני לנסוע ללונדון, מקום אחר אין. קניתי כרטיס ונשארו בידי שני מארקים וחצי — — —⁵ משם אכתוב לך. עתה מצאתי לנכון להזכירך עלי ועל מצבי למען תדע ותזכור, אולי תימצא בידך איוו עבודה ספרותית בעדי, כי צר לי מאוד, אם אוכרח למחר בכתובת ציורי כדי להחיות את נפשי. אני בקי היטב בספרות הרוסית, ואולי יש צורך ל„השלוח“ בסקירות מעין זה. קצר המקום ועוד אשוב לדבר.

מעריצך

י. ח. ברנר.

מעומק לבי הנני דורש בשלום קלונר.

202 אביאלק

42. לה. נ. ביאליק

04 13/V, לונדון.

אישי

קיבלתי היום מכתבך. אני קראתי לשבתי „מן הזווית“ ולא „הירושלמי“¹ כאשר חשבתי מראש בעצמי, מפני שאין הוא כולו ממלא את כל הכתוב. עכשיו, שמצאת כי השם „מן הזווית“ כבר היה לעולמים, בוודאי אי־אפשר היה להשאירו. ואולם מדוע מחקת את האקדשה? ובנוגע להאות א' — אינה מוכנה הערתך כלל. הן הא' לא היה פירושו סיפור א', כי אם קפיטל א', וכפי הנראה, מחקת² את כל ציוני הפרקים. נו... בשביל ה„לוח“³ אין לי לעת־עתה כלום. כל עתי אוכלת עבודתי לעתון הווארמוני (כותב אני שם חדשות, מעתיק מכל מה שהפה יכול לדבר, מגיה את עלי־ההדפסה ומקבל י' שילינג לשבוע). כשיש לי שעה חפשיה, אני כותב את סיפורי הגדול. מ„אחיאסף“ קיבלתי את ה„לוח“ תרס"ד, שתי חוברות „השלוח“ האחרונות של השנה שחלפה, אף כי ביקשתי את כל החוברות, כי יחד את כל כתבי וחפצי אבדו לי גם כל ספרי, ואין עתה „בחורף“ ו„בחצר“ לנגד עיני. וההמחאה על עשרים רוב"כ⁴ היתה לבטלה. הייתי בבית ה' —⁵ כבר עשרים פעמים, ואין הוא אומר לשלם. יותר לא אלך אליו. והנני מסור לך בכל לבי ונפשי.

י. ה. ברנר.

ביאליץ אגנין

קמח

וורשה 904 VIII/22 [כ"ד אלול תרס"ד].

חביבי ברנר,

ספורך⁵ בא לידי וכבר עברתי על חציו ואני מפסיק עתה מתוך קריאה וכותב לך. כנראה יהא ספורך מעשה רב בספרותנו. „בחרף“⁴ כבר נתקבל כאן. צו וישלחו לך אכסספ' כמה שתמצה. כל ההוצאות נשתלמו ע"י אחיאסף על חשבון המכירה. כשאגמור את הקריאה של ספורך אודיעך דעתי. אלו היה השלח ואתה נתונים בתנאים יותר טובים הייתי מיעץ לך להשהות מעט הספור שבידך בשביל שכלול הלשון. שלך ה. נ. ביאליץ

קמט⁶

[לי. ח. ברנר]

שלום לך, היקר.

היום שלחתי לדפוס ד' פרקים - 28 עמודים כתובים - מספורך. ספורך זה - שהוא כעין המשך ומלואים ל„בחרף“ - יעשה, כמדומה, רשם. עדין לא קראתיו אלא פעם אחת, ואעפ"כ אוכל לומר בהחלט, שאתה הוא המספר העברי ההדש של תקופתנו בג'בה המובן של המלים האלה. מי שיבקר את ספורך עם ה„התיאוריא סלוקסנוסטי“¹ בידו ימצא בהם חסרונות גדולים וקטנים: האריכטקטוניקא „צולעת“, „בריות“ שלא לצרך, אריכות וקצור שלא במקומם וכדומה - אבל מה לי „תיאוריא סלוקסנוסטי“ אם רואה אני נפש היה, רגש לווהט ורעיון-שרף מחלחלים בכל שורה ושורה ומפרפרים בכל אות ואות. וכמה דקות, וכמה „אמת“ - אין לי מלה אחרת - בקשת אמת, וכמה רעל משוקע שם. „אין הספור, בריה' שלמה בעלת איברים ופרקים מחוברים יחד במתכנת קצובה מראש“² - אפשר; זהו נחש שנחתך איברים וכל אבר חי עדין בפני עצמו, חי ומפרכס וארס מפעפע בו. יודע אתה, בספור זה ובשאר ספוריך - עם כל ההשפעה הגדולה שהשפיעו עליך סופרי המופת הרוסים - אני מוצא על כל פסיעה ופסיעה השפעת גדולינו משלנו: אברמוביץ, אהר העם,

ברדיטשבסקי וכו': לא שאתה מחקה אותם. אלא מושפע אתה מהם שלא מדעת, רוחם משוקע ומובלע ברוחך, ככה האב בכח הבן, ונתגלה בך בדיוקנא חדשה לגמרי. כח יצירתך, אעפ"י שיש בו למראית עין אירופיות, הנהו ביסודו ובעיקרו כח יצירה עברית— ושל בן הגלות, כמובן, בן הגלות של תקופתנו, שרצונו חזק מיכלתו, הרואה ברקבון האומה ורוצה בחירותה והוא מאמין ואינו מאמין באפשרות החירות, חירות שאינו יודע היכן היא ומאין תבוא, מקוה ומתיאש כאחד, שואף וצועק מכאב, תלוי ועומד בין אלפי מגניטיין וחותר רצועות רצועות מבשר עצמו במלקחים מלובנים.

ה"בריות" העקריות שבספורך— דוידובסקי, אברמזון— הרבה יש לי לדבר עליהם, אבל אניח הדברים לעת מצוא, לאחר שאקרא את הספור שתיים ושלוש. יודע אתה, בריות מעין דוידובסקי— עם כל ה"אמת" והיופי שיש בפסיכיקה שלהם— עלי הן עושות רושם כאלו חסרה איזו קרן קימת בנשמתם, איזה עיקר חסר בה. ואינו מאמין ב"האמת" שבהם. "עיקר חסר" כזה יש ברוב צדדי חיינו החדשים ו"תנועותינו" החדשות והוא— ה"עיקר החסר"— עושה את צדדי החיים ההם ואת התנועות ההן ל"לאו דוקא", למדומות. אולי כך הוא, מפני שתחלת הגדול של כל תנועת חיים חדשה ושל כל רעיון חדש בעמנו אינה באה מתוכנו ומן הקרקע, אלא מן האויר. אנו קולטים את הכל מן האויר כשהוא גמור ומבושל ואנו נהנים מן הפירות והפרחים הבשלים של אחריק בלי חבלי חרישה ובלו יסורי נטיעה וגדול, קרקע אין לנו— ולפיכך הכל מדומה. הכל נוצץ ונובל ביום אחד. אפילו הרעבון לחיים והצעקה לפדות— מעין שקר יש בהם שלבי יודע מה הוא. אין אמת גמורה אלא בצדדי הגיחוך, השפלות והעניות שבהיינו.

אגב, הלשון שבספורך דורשת תיקון, השתדל נא לשכלל את לשונך. לא סגי בלאו הכי. אמנם ספורים ממין זה נכתבים מתוך קדחת— אבל מכיון שנכתבו הרי אפשר להשהותם בבית ולשפר וללטוש ולשכלל— ועי"ז ירויחו הרבה. יש לך לשון משלך— אבל נכרת בה התרשלות.

בברכת שנה טובה

שלך ת. ג. ביאליק

מה בריאותך?

ג. ב. אחרי חתימת מכתבי זה הובא אלי מוורשה מכתבך האחרון. וורטסמן הסיח לפי תומו ואמרתיו להוציאן מידי טעות הגורמת לך הפסד¹. עשרים הרו"כ ישולחו אליך בכל חדש, בלי הפסק— כך הבטיחו לי בעלי אחיאסף. כהן כבר שלח לך את עשרת הרו"כ השניים המגיעים לך לתשלום החודש העבר. — לסגדלרי, החיים העבריים² איני גותן— אלה הם לוקחים בעצמם ומי יאמר להם מה תעשו?— שלום.

זיכרון א.א.ק

43. לח. נ. ביאליק

שבת, ד' לחודש יוני [1904], לונדון.

לפיטקנה של נפשו

זה כרגע קיבלתי את איגרתך הפתוחה, שמחוכה אני רואה, כי איגרת שלי הפתוחה האחרונה לא קיבלת, כי על כן אתה שואל, הקיבלתי כסף מ.אחיאסף. לא. מ.אחיאסף קיבלתי רק את ההמחאה על עשרים רובלים, ואולם ה' מאזין אינו רוצה לשלם. אומר הוא, כי יש לו דין ודברים את .אחיאסף וכאלה אמתלאות. ונעלי, כנהוג, קרועות גם בלי אשר אבוא אליו צהריים ובוקר וערב, ואילו לא מצאתי את העבודה הקשה והמדפאה בעתון הווארגוני היוצא פה — כבר הייתי מת מרעב. אותה העבודה (מקבל אני כעשרה שילינג) אוכלת את כל עתי, ולו הייתה תמיד רק מלאכה — החרשתי, אבל לאט לאט היא גוזלת גם את רוח הקודש שבי ומשעבדתני יותר ויותר.² צריך אני לאמור לך, כי בהוראת שעות לא אוכל להתעסק, ואם אמנם ידעתי, כי הספרות העברית לא תוכל לזון את עבדיה, אבל אמרתי: האומנם לא תתן לי אפילו ט"ו—כ" רובל לירח? האומנם לא תתן לי מעון צר ולהחליח? תחלתית הייתה גם להוצאת סיפורי בתוצאה מיוחדת, ובשעת התכרח לעבוד גם במקצוע אחר, אף שאיני יודע עד כמה הנני מוכשר לזה, במלה אחת, נכון אני לתת את כל עתי וכוחי — ורק לקבל ט"ו—כ" רובל לירח, בשביל שלא למות ברעב. והנה, כפי שאני רואה, צריכה השכינה לסלוח לי על חטאת תקוותי. הכתב יד של סיפורי הגדול, "האחרון",³ מונח בקרן זווית. הגרעין כבר יש; אבל להצמיחו ולע[בדו] אין עת. ואילו לא היה כן, הלא אפשר שבעוד שלושה או ארבעה ירחים היה יכול לבוא בשערי "השלוח". אבל אין צועקין, בשביל ה"לוח" כבר רשמתי רשימות אחדות, ובעוד שבועות מספר אפשר שתקבלן ממני. מ.אחיאסף ביקשתי גם את "השלוח" של כל השנה שעברה, כי איננו עתה [בידי], ואני חפצתי לקרוא את סיפורי "בחורף", והנה נשלחו לי רק החוברות האחרונות. כן עדיין לא נשלחו לי החוברות של השנה הזאת, על אשר החל גם שופמן לעבוד ב"השלוח" אני שמח מאוד, ואלוהו מיי דא ניק? תהא נשמתו צרורה בצרור החיים! מיתחו הוסיפה עוד חלל בלבי...⁵

ביאליק לגינר

קס

[אודיסה] 906 24/1 [א' אדר א' תרס"ה].

חביבי ברנר,

שבעתי נדודים בימים האחרונים ולא יכולתי לדיק במכתבים—

ואתה סלה.

„דברך“ האחרון¹— הוא דבר קלוש ורע בתכנו, בצורתו
ובלשונו. אחרי התקונים המרובים שעשיתי בו— אולי כדאי הוא
ל„השלח“, אבל ממך, חביבי, יש לי רשות לדרוש דברים טובים
מאלה.

אל נא תשחת את דרכך! הוה זהיר ומתון ודיקן בעבודתך
הספרותית. הוה מדקדק עם עצמך כחוט השערה. אבל התרשלות
זו, התרשלות לדעת, למה היא? איני רוצה לראותך בקלקלתך עד
עולם.

לדבר מתוקן אחכה.

חובבך מאד ח. ג. ביאליק

ומה שלומך הגופני? מאחיאסף כתבו לי כי שלחו לך כבר
את כל המגיע לך לפי חשבון, והותר.

את מעשי יריך ומכתביך שלח אלי ישר לאודיסה עפ"י

אדרס זה: X. H. Бялику, Одесса, М. Арнаутская 9/12

ג. ב. אין לפני „השלח“ לעיין בו ולהוכיח עד כמה טעיתי

בתקוני², כהערחתך. אעיין ואראה.

רא

אודיסה, 906 19/1 [ט"ו כסלו תרס"ז].

חביבי ברנר,

למה לא קראת לי אל „המעורר“¹? אמנם אני לא הייתי
מחכה להזמנה והייתי משתתף בעבודתך באהבה וברצון גם בלא
קריאה. אבל, העבודה, שלא הייתי יודע „המעורר“ זה מה טיבו והיכן
הוא וכו' וכו'— כל אותם הדברים שהמשתתף באיו ענין ספרותי
צריך לדעתו מראש. אחו, כן, כשנודע לי מן הצד מה טיבו של
„המעורר“ הכינתי לך דבר קטן אחד— ויצא קול ש„המעורר“ מסק
מלצאת ונתתי אותו דבר ל„היום“², חבל. אשתדל לכתוב, כשאפנה,
דבר חדש בשבילך.

מחייב אתה, ברנר, את ה„דברים“ הספרותיים שלנו. הם אינם
זוים ממקומם וכל מעורר לא יעוררם. מקנא אני בך, ברנר, אני
נשתקעתי במ"ט שערי טומאה ואלהים יוקיר רגליו מביחי.
ושלום שלום לך, החביב והאמין.

שלך באהבה עזה ח. ג. ביאליק

שלום לנארודיציקי³. אַנְפֶּהז הוּוּכר אַתְהָז... היכן עלומינו,

נארודיציקיו פרחו להן הצפרים! אוי, נארודיציקי, היכן נעורינו?

ערב שבת בין השמשות [חותמת הרואר: לונדון, 22.7.04]

לביאליק.

היום קיבלתי את "השלוח", חר' ו', אשר בו יש שירך "איך ז'". שכבר אני יודעו כמעט בע"פ, וגם סיפוריהם של שופמן ומיידאניק (עה"ש¹) ומאמריהם של מל"ל² ובורוכוב.³ מתוכרות "השלוח" של זה הכרך (כרך י"ג) לא נשלחו לי עוד החוב' א', ב', ג', ה', ובא' ובה' הלא יש גם ציורי⁴ מתי יישלח לי גם הספר של ציריקוב⁵ הנחוצ לי מאוד, כמו שאמרת עם מכתבי החולך לפני זה?

כל היום החולף עבדתי בסיפורי, אשר הסיבות את שמו מ"אחרון" לכוה: "מסביב לנקודה". הפרקים המעופדים מוצאים חן בעיני מאוד. גם הוא יהיה בערך ששה גליונות של דפוס. את הפרקים הראשונים דומה שאוכל לשלוח בשביל החר' השמינית. שלח לי את ברכתך.

שירך "איך ז'" הוא, לדעתי, עוד יותר עמוק מ"מכתב קטן לי כתבה". זה האחרון, אמנם, נחמד לאין גבול, ואולם "איך ז'" מביע את כל געגועיו ואת כל צעריו של הצעיר⁶ העברי בך דורנו ביתסו ל"יחידת חייו ושכינת מאווייר". ואולם, ראה והביטה את אשר אני עולל: באתי להיות לך תנא דמסייעא! מכדי לא ידעת, שכל חרוז היוצא מנביא"ה-משא" הוא נצחון גדול לשירת-ישראל?

באהבה רבה

י. ה. ברנר.

[1904] 6/IX. לונדון.

לביאליק.

זה כרגע קיבלתי את איגרתך. תודה, שרוי הייתי עד כה בצער גדול¹ אתה מזכיר לי את "שכלול-הלשון", ובוודאי צדקת: בעצמי הייתי רוצה מאוד להעתיק את הסיפור בשלי-שית, ואולם, כמדומני, שצריך להניח מילוי-רצון זה עד שייבנה בית המקדש. אני יושב בלונדון ואתה בוארשה ו"השלוח" נדפס בקראקא. דעד סוף השנה נשאר רק ארבע חוברות. ואני מתעתד לכתוב בשביל השנה הבאה את דברי שיש לי עוד לכתוב.

— בידי הגויים —

אגב אורחא: האויל וורטסמאן הלך ונגע בידיו ביחוס שביגי ובין "אחיאסף", שכולו על ידיך, ועל כן אין לידים כידי הנ"ל לנגוע בו, והערתך במכתבך הקודם הכאיבה לי מאוד. חוץ מהשנתיים הידועות בחיי שנשתעבדתי בהן "לידי הגויים"² לא הייתי מעולם "עבד" ומעולם לא היו לי "בעלים"³. ובנגוע לעניינא הנה צר לי שאין להשיג פה שום עבודה. עתה, ככלות סיפורי, הייתי מרוצה לשוב גם אל העתונות הו'ארגונית שבפסא, אך כבר אין מקבלים. "אחיאסף" כנראה, אינו יכול לשלוח את השכר בזמנו, ואני ח'יה בהלוואות: חיה — מלמד שתש כוחו כנקבה...

גורני אביאלוק

עתה, ועוד לא פעם, אבקשך לדקדק ולהיפטר מאוד מאוד¹ כשתתקן איזו דברים בסיפורי, וכמו שהארכתי בזה במ"א². ביחוד, שכל מה שכתבתי ב"מסביב לנקודה" לא כתבתי אלא מתוך ידיעה ברורה.

ביאליק: מדוע אתה נותן לסנדלרים אשר ב"חיי העברים"³ לעשות תועבה בשיריך?
אבקש לשלוח לי מ"בחורף" עשרה אכסמ"פ⁴

53. לח. נ. ביאליק

[חותמת הדואר: לונדון, 12.11.1904]

לביאליק

קיבלתי עשרים רובל מ"אחיאסף" ותהי לי הרווחה, כי הימים רעים גם פה ושכר האדם לא נהיה¹. כמו שאמרתי עם מכתבי אין אני בא בטרוניה, כי מבין אני את המצב כמו שהוא, אלא שאין אדם נתפס על צערו וכז.

אתה שואל, מה שלומי, ועל זאת אענך: בימים האחרונים לא כתבתי כלום, כי לא גרמה לי השעה. ואולם בימים הבאים אני מתעתד לשוב אל הספרות.

איגרתך האחרונה² גרמה לי צער גדול כבראשיתה כבאחר ריתה, אלא שאין כאן מקום להאריך...

בכליון-עינים אני מחכה לדעת אחריתן של כל אותן ההרפתקאות...

ובנוגע לטכניקה של סיפורי — בוודאי צדקת, אלא שמ"מ"³ הייתי מבקשך ללאוט עד כמה שאפשר לכל "אותם הדברים שאינם צריכים לגופם". בוודאי אין אני מביע בקוצר-רוחי את כל מה שבדעתי, בוודאי יש בי נטיה⁴ לא-אובייקטיבית ל"ספר הכל בנשימה אחת", אך הטרם תדע שבכדי אני כותב דבר... ואמנם כלתה נפשי לראות את החבורות הבאות⁵, כי מורא עולה על ראשי... בוודאי לא נכחד ממך, עד כמה אני מוקירך ועד כמה יקשה לי להתריע נגדך... אבקש לשלוח לי את ה"לוח" החדש⁶.

י. ח. בקנר.

177. לת. נ. ביאליק

06/x/6, לונדון.

ביאליק,

לא קראתי לך, מפני שעם צאת כל קונטרס וקונטרס של
 „המעורר“ לאור לא האמנתי בחברו שיבוא אחריו, והקפדתי
 שלא להטריחך לחינם...

כמו שכתבתי לך בגלויי האחרונה, שלחתי לך אח
 הקונטרסים הראשונים של „המעורר“ בשעתם, אלא שאתה,
 כנראה, לא קיבלתם. לפני ימים אחדים שלחתי בשבילך
 במעטפה ע"ש „חושיה“ מקונטרס א' עד ט', וביקשתי את
 בעלי „חושיה“ שימציאו לך את הקונטרסים מנארשה. לכשתקב
 לם אנא להודיעני.

„שקיעתך במ"ט שערי טומאה“ אינה מובנה לי. מה
 פירושה?! שעמלך להביא לחם לביתך מרחיקה אותך מן
 הספרות — נו, ואת מי אין כמו אלה?

כינויך „האמיץ“ בנוגע לי העיר בי כאב. אוי, אוי!
 בראש קונטרס י' של „המעורר“, שיצא בעוד ימים
 אחדים, יבוא מאמר אודותיך מאת סופר טירון, פישל לחובר.
 מסה ספרותית לא רעה.² שלום, שלום רב!

והנני י. ה. בך בר.

לנארודיציקי שלום. הוא מתכוון לכתוב לך בארוכה על
 הציפריים שפרחו להן. פרחו, פרחו הציפריים...³

908 17/11 אודיסה [כ"ח אדר א' תרס"ח].

[לי ח. ברנר]

ברנר החביב,

בעד הספור שאתה שולח⁴ - תודה. הערתך "שלא לתקן" - היא מיותרת. יודע אני להוקיר גם "שבעונות" כער כס. ואולם כשם שאין אני חושב את "השלח" לרשות היחיד של העורך כך אין אני חושבו גם לרשות היחיד של הסופר - ודבר זה מטיל איזו חובות גם על העורך וגם על כל סופר, חובות שאין מי שהוא בן חורין להפטר מהן. אפשר, או ודאי, שמעיתי או חטאתי לפעמים ב"תקון" - אבל על זה כבר נאמר "אין צדיק בארץ וכו', וברוב נסיון ימעט פשע.

מקוה אני שספורך יגיעני היום או מחר. אשתדל לעיין בו מיד - ויבוא עוד בחוברת הקרובה, כלומר, בחוברת ג'; השניה יוצאת היום מבית הדפוס.

ובנוגע לתשובתך - מקובל אתה עלי, כמו שהוא. איני תובע ממך אלא "מצוה" אחת - שכתוב. בכל השאר - עבור לך עברות כמו שלבך חפץ ובמה שלבך חפץ. איני אפיטרופוס לכבשונו של הלב.

ונסיעתך לארץ ישראל בכל זאת יפה היא. אשריך. מאד הייתי מתאוה שתלך להתם דרך אודיסה, אבל, כמדומה, שאין לך דריסת הרגל ברוסיה הקדושה.

ואשר למאמרו ולמאמריו של חברי הד"ר קלוזנר¹ - אלהים עמו. כך הוא וכך יהיה. הוא תקע את עצמו יותר מדי בדבר אחד - במוסר ובאנחות. אעפ"י שבעקר הדבר, הוא בעצמו, בחור איש ובחור סופר, - לבו במקום אחר. ובכלל, תרתי ומצאתי, שרוב אנשים מוציאים כל ימיהם ומוסריים גם נפשם על דברים שאינם מעניין לבם. וראה זה מצאתי עוד, שהרבה אנשים יפים וטובים וחשובים יותר מכפי שהם או דבריהם מעידים עליהם.

ולשופמן תאמר שלום. למה אינו כותב ואינו שולח "דבר"

ל"השלח". כהבטחתו המשולשת? אם תמשכו את ידכם מ"השלח" - הרי על כרחו יהא קודלדל והולך - ולמי תגיע טובה מזו? בחבה נאמנה

ח. נ. ביאליק

הודיעני נא את כתבתו של שופמן. אין אני יודע היכן הוא. אצוה לשלוח לו את חוברות "השלח" - ובודאי ישלחו. אגב, למי אני חיב תודה על קובץ ציוריו ורשימותיו של שופמן¹ שהגיעני בזמנו? ספר יפה הוא. מכחבך לך, ברנר, ובינתיים נתקבל הכ"י. תודה. כסף נשלח לך מחר עפ"י האדרס של הטגב². שלח עוד דברים. היום אעיין ב"בקר וערב" - ואודיעך במכתב.

רלד

אודיסה, יום 29 לחדש II שנת 908 [י' אדר ב' תרס"ח].
לברנר החביב.

כתבת הפעם דבר דק ויפה. אעפ"י שאתה נותן לפעמים בפיו של אליעזר³ פרוות לא ברורות ביותר. ביחוד בסוף ה"דבר". (אגב, מתקשה אני בהגדרת ה"סוג": מחוזה, ציור, אטיוד פסיכולוגי וכדומה מן ההגדרות. שנוהגים לציין בדפוס בראש דבר בלטריסטי). ה"סוד של שרה"לי"⁴, למשל, אינו ברור ביותר. ובכלל אומר לך, שפרוות סתומות ממין זה כשהן יוצאות מתחת ידך אינן עושות את הרושם, שאתה מקוה לו. ואולם על זה בפעם אחרת. שב אני ברגע זה מהלויית שטיינברג⁵ ומקץ שעה אני יוצא לדרך לימים אחרים.

פיליטונך ב"הומן"¹ עשה עלי רושם קשה. הופך אתה והופך, דש ודש במקום אחד. איני אוהב את האנחות והאנקות אפילו כשהן מן הלב. "הבל הבלים" — זה כבר אמור ע"י הזקן קהלת ומה אתה יכול להוסיף עליו? בדוק נא בעצמך: האינך "מחמיץ" ו"ממרי" את עצמך מדעת?

ושטיינברג מת. זה הילד התמים! אי חבר!
החובבך ח. נ. ביאליק
הדבר שלך נמסר לדפוס בחוברת ג'. כחוב ושלח עוד.
שלום לשופמן². נו³?

רסג

[אודיסה] 26/v [ד' סיון] תר"ע.
ברנר החביב.

לדברי מר שמעונוביץ¹, היושב עתה עמי אל שלחן אחד, נכון אתה לתת בשביל ה"ביבליותיקא, מוריה. לבני הנעורים ולעם" דברים משלך כדי חוברת אחת — אם כך הוא מאד. אנו מחזיקים לך טובה ע"ז, והננו נגשים מיד לבדוק את הקובץ שלך ולהוציא מתוכו מה שיכשר למטרת הביבליותיקא (כגון "פעמים", "שמה"). ואם יודע אתה בכתביך דברים טובים מהללו — בבקשה להודיעני. בחבה ח. נ. ביאליק
וה"בין מים למים"² שלך — הוא מים במים.